

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΣΛΑΒΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ *
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ
ΥΠΟ
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Γ'. ΤΟ ΑΒΑΣΙΜΟΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΟΥ ΘΕΣΣΩΣ

I. Τὸ Χρονικὸν τῆς Μονεμβασίας.

Σχόλιον Ἀρέθα (περὶ τὸ 932)

«Νικηφόρος.] Τῷ τετίρτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡ Πατρῶν τῆς Πελοποννήσου τῆς πατρίδος ἡμῶν μετοικία ἀπὸ τῆς Καλαυρῶν πόλεως τοῦ Ρηγίου ἀνεκομίσθη εἰς τὸ ἀρχαῖον πόλισμα τῶν Πατρῶν. Ἐφυγαδεύθη γὰρ ἦγουν μετῴκηθη ὑπὸ τοῦ Σκλαυητῶν ἔθνους πολέμῳ ἐφορησάντων Θεσσαλίᾳ τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ καὶ προσέτι Αἰνίᾳσι τε καὶ Λοκροῖς ἀμφοτέροις Ἐπικνημιδίῳις τε καὶ Ὀζόλαις καὶ δὴ καὶ τῇ παλαιᾷ Ἡλείῳ καὶ Ἀττικῇ καὶ τῇ Εὐβοίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ καὶ ἐκβαλόντων μὲν τὰ ἐγγενῆ ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ καταφθειρόντων, κατοικισθέντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ βασιλείας Μαυρικίου ἔτους ς' μέχρι τετάρτου ἔτους Νικηφόρου, ἐφ' οὗ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Κορίνθου καὶ μέχρι Μαλέας τοῦ Σκλαυηνοῦ καθαρεύοντος εἰς ὃ καὶ στρατηγὸς κατεπέμπετο Πελοποννήσῳ. Ἐκ τούτων τῶν στρατηγῶν, ἀπὸ τῆς μικρᾶς ὁρμώμενος Ἀρμενίας, φατρία δὲ τῶν ἐπονομαζομένων Σκληρῶν, συμβαλὼν τῷ Σκλαυητῶν ἔθνει πολεμικῶς εἶλεν τε καὶ ἠφάνισεν εἰς τέλος, καὶ τοῖς ἀρχῆθεν οἰκήτορσιν ἀποκαταστῆναι τὰ οἰκεία παρέσχεν. Βασιλεὺς γὰρ ὁ εἰρημένος ἀναμαθὼν τὴν μετοικίαν οὐ διατρέβει, κελεύσει αὐτοῦ τὸν τε λαὸν τῷ ἐξ ἀρχῆς ἐδάφει ἀποκατέστησεν, καὶ μητροπόλεω δίκαια ταῖς Πάτραις παρέσχετο, ἀρχιεπισκοπῆς πρὸ τούτου χρηματισούσης».

(Στίλπωνος Κυριακίδου, Βυζαντιναὶ Μελέται, VI, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ, σελ. 45 - 48, στήλη γ').

Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος (905 - 959)

Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν, κεφάλαιον μθ'.

«Ὁ ζητῶν ὅπως τῇ τῶν Πατρῶν ἐκκλησίᾳ οἱ Σκλάβοι δουλεύειν καὶ ὑποκείσθαι ἐτάχθησαν, ἐκ τῆς παρούσης μανθανέτω γραφῆς.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 272.

Νικηφόρος τὰ τῶν Ρωμαίων σκῆπτρα ἐκράτει καὶ οὗτοι ἐν τῷ θέματι ὄντες Πελοποννήσου ἀπόστασιν ἐννοήσαντες πρῶτον μὲν τὰς τῶν γειτόνων οἰκίας τῶν Γραικῶν ἐξεπόρθουν καὶ εἰς ἀρπαγὴν εἰτίθοντο, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τῶν οἰκητόρων τῆς τῶν Πατρῶν δομήσαντες πόλεως τὰ πρὸ τοῦ τείχους πεδία κατεστρέφοντο καὶ ταύτην ἐπολιόρκουν, μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες καὶ Ἀφρικουὺς καὶ Σαρακηνοὺς. Ἐπεὶ δὲ χρόνος ἱκανὸς διήλθε καὶ σπάνις τῶν ἀναγκαίων τοῖς ἐνδοθεν τοῦ τείχους γίνεσθαι ἤρξε, ὕδατός τε καὶ τροφῶν, βουλὴν βουλευόνται εἰς συμβιβάσεις τε ἐλθεῖν καὶ λόγους ἀπαθείας λαβεῖν καὶ τηνικαῦτα τὴν πόλιν ὑποτάξαι αὐτοῖς. Ἐπεὶ οὖν ὁ τηνικαῦτα στρατηγὸς ὑπῆρχε πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ θέματος ἐν κάστρῳ Κορίνθου καὶ προσδοκία ἦν τοῦ παραγενέσθαι αὐτὸν καὶ καταπολεμῆσαι τὸ ἔθνος τῶν Σκλαβηνῶν ὡς καὶ πρῶην καταμηνυθέντος αὐτοῦ περὶ τῆς καταδρομῆς αὐτῶν παρὰ τῶν ἀρχόντων, ἐβουλεύσαντο οἱ τοῦ κάστρου οἰκῆτορες πρότερον ἀποσταλῆναι σκοπὸν εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῶν ὀρέων καὶ ἀποσκοπεῦσαι καὶ γνῶναι, εἰ ἄρα παραγίνεται ὁ στρατηγός, παραγγείλαντες καὶ σημεῖον δεδωκότες τῷ ἀπεσταλμένῳ ἵνα εἰ μὲν ἴδοι ἐρχόμενον τὸν στρατηγόν, ἐν τῇ ὑποστροφῇ αὐτοῦ κλίνη τὸ φλάμουλον, ὅπως γνῶσι τὴν ἔλευσιν τοῦ στρατηγοῦ, εἰ δὲ μὴ γε, κατέχειν ὀρθὸν τὸ φλάμουλον πρὸς τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς προσδοκίαν τοῦ λοιποῦ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν. Τοῦ οὖν σκοποῦ ἀπελθόντος καὶ μαθόντος μὴ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν, ὑπέστρεφεν ὀρθὸν κατέχων τὸ φλάμουλον, καὶ δὴ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίσαντος διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου, τοῦ ἵππου ὀλισθήσαντος καὶ τοῦ ἐπιβάτου ὑποπεπτωκὸς ἔκλινε τὸ φλάμουλον καὶ οἱ τοῦ κάστρου οἰκῆτορες ἰδόντες τὸ γεγονός σημεῖον καὶ νομίσαντες ἕξ ἅπαντος παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν, ἥνοιξαν τὰς πύλας τοῦ κάστρου καὶ ἐξῆλθον θαρσαλέοι κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν, καὶ εἶδον τὸν πρωτόκλητον ἀπόστολον ὀφθαλμοφανῶς ἵπῳ ἐπικαθήμενον καὶ δρόμῳ ἐπερχόμενον κατὰ τῶν βαρβάρων· καὶ δὴ τρέψας τούτους κατὰ κράτος καὶ διασκορπίσας καὶ ἀπελάσας πόρρω τοῦ κάστρου φυγάδας ἐποίησεν. Οἱ δὲ βάρβαροι ἰδόντες καὶ καταπλαγέντες, ἔκθαμβοι γεγονότες ἐπὶ τῇ κατ' αὐτῶν κραταιᾷ ἐπελεύσει τοῦ ἀήττητου καὶ ἀκαταγωνίστου δαλτίτου καὶ στρατηγοῦ καὶ ταξίαρχου καὶ τροπαιοῦχου καὶ νηκηφόρου πρωτοκλήτου ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτοὺς καὶ προσέφυγον εἰς τὸν πάνσεπτον ναὸν αὐτοῦ. Τοῦ οὖν στρατηγοῦ μετὰ τὸ τροπαιὸν ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καταλαβόντος καὶ τὴν νίκην τοῦ ἀποστόλου μαθόντος κατεμήνυσε τῷ βασιλεῖ Νικηφόρῳ τὴν τε ἔφοδον τῶν Σκλαβηνῶν καὶ τὴν προνομὴν καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ ἀφανισμόν καὶ τὴν λεηλασίαν καὶ τ' ἄλλα δεινὰ ὅσα καταδραμόντες ἐποίησαν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας, ἔτι δὲ καὶ τὴν πολυήμερον πολιορκίαν καὶ τὴν κατὰ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου διηνεκῆ ἐπίθεσιν, ὡσαύτως καὶ τὴν ἐπισκοπὴν καὶ συμμαχίαν καὶ τροπαιὸν καὶ τὴν κατὰ κράτος νίκην τὴν γενομένην παρὰ τοῦ ἀποστόλου καὶ ὡς ὀφθαλμοφα-

νῶς ὠράθη ἐπιτρέχων καὶ διώκων τοὺς πολεμίους κατὰ νῶτον καὶ τροπούμενος αὐτοὺς ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους αἰσθῆσθαι τὴν τοῦ ἀποστόλου πρὸς ἡμᾶς ἐπισκοπὴν καὶ συμμαχίαν καὶ διὰ τοῦτο προσφυγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν σεβάσιμον αὐτοῦ ναόν· ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα ἀναμαθὼν παρεκελεύσατο οὕτως «ἐπεὶ καὶ τὸ τρόπαιον καὶ ἡ κατὰ κράτος νίκη παρὰ τοῦ ἀποστόλου γέγονεν ὀφειλόμενον καθέστηκε πᾶσαν τὴν ἐκστρατείαν τῶν πολεμίων καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὰ σκῦλα αὐτῶ ἀποδοθῆναι». καὶ διωρίσατο αὐτούς τε τοὺς πολεμίους μετὰ πάσης τῆς φαιμιλίας καὶ συγγενείας καὶ πάντων τῶν προσηκόντων αὐτοῖς, ἔτι δὲ καὶ πάσης τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ὀφροισθῆναι εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ μητροπόλει Πατρῶν, ἐν ἧ ὁ πρωτόκλητος καὶ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ τὸν τῆς ἀθλήσεως διήνυσεν ἀγῶνα, δεδωκὸς περὶ αὐτῶν καὶ σιγίλλιον ἐν τῇ αὐτῇ μητροπόλει. Ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἀρχαιότεροι ἀνήγγειλαν παραδότες ἀγράφως χρόνῳ τε καὶ βίῳ τοῖς ὑστερον, ὅπως ἂν κατὰ τὸν προφήτην γινῶ γενεὰ ἡ ἐρχομένη τὸ γεγονός θαῦμα διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἀποστόλου καὶ ἀναστήσονται καὶ ἀπαγγέλουσιν αὐτὸ τοῖς νίοις αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται τῶν εὐεργεσιῶν ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἀποστόλου. Ἐκτοτε δὲ οἱ ὀφροισθέντες Σκλαβηνοὶ ἐν τῇ Μητροπόλει καὶ τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς βασιλικούς καὶ πάντας τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἀποσσελλομένους πρέσβεις καὶ δμήρους διατρέφουσιν, ἔχοντες ἰδίους καὶ τραπεζοποιούς καὶ μαγείρους καὶ πάντας τοὺς παρασκευάζοντας τὰ τῆς τροσπέζης βρώματα, τῆς μητροπόλεως εἰς ταῦτα μηδὲν κεινοτομουμένης, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ Σκλαβηνοὶ ἀπὸ διανομῆς καὶ συνδοσίας τῆς ὁμάδος αὐτῶν ἐπισυνάγουσι τὰς τοιαύτας χρείας. Ἐποίησε δὲ καὶ σιγίλλιον Λέων ὁ αἰμνηστος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς λεπτομερῶς περιέχον τὸ τί ὀφείλουσι παρέχειν οἱ αὐτοὶ ἐναπογραφόμενοι τῷ μητροπολίτῃ καὶ μὴ ἀπαργυρίζεσθαι παρ' αὐτοῦ ἢ ἄλλῳ πως κατ' ἐπίνοιαν ἄδικον ζημιοῦσθαι αὐτούς».

(Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος. ἔκδ. Βόννης, Γ' σελ. 217-220).

Συνοδικὸν γράμμα πατριάρχου Νικολάου Γ' πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν (1084).

«Προσεπιτούτοις καὶ ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Πατρῶν πολλοῖς καὶ διαφόροις τετείχισται δικαιώμασιν, εἰς τὸ συμφεῖς καὶ ἀτμήτους καὶ ἀναποσπάστους ἔχειν τὰς τῇ κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίᾳ δωρηθείσας ἐπισκοπὰς παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ ἀπὸ γενικῶν, διὰ τὸ ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν Ἀβάρων παρὰ τοῦ Κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέου ὀφθαλμοφανῶς γεγόμενον θαῦμα, ἐπὶ διακοσίοις δέκα ὀκτῶ χρόνοις ὅλοις κατασχόντων τὴν Πελοπόννησον, καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀποτεμομένων, ὡς μηδὲ πόδα βαλεῖν ὅλως δύνασθαι ἐν αὐτῇ Ρωμαίων ἄνδρα· ἐν μιᾷ δὲ ὥρᾳ τούτων μὲν ἀφανισθέντων ἐκ μόνης ἐπιφανείας τοῦ Πρωτοκλήτου, τῆς δὲ χώρας ἀπάσης τοῖς Ρωμαϊκοῖς σκήπτροις ἐπανελθούσης. Καὶ πρῶτον μὲν

προβάλλεται τὸ τοῦ ρηθέντος βασιλέως χρυσόβουλλον, τοῦ καὶ τὴν αὐτὴν ἀγιω-
τάτην ἐκκλησίαν Πατρῶν ἐξ ἀρχιεπισκοπῆς εἰς μητροπόλεως δόξαν ἀναγα-
γόντος διὰ τὸ ρηθὲν τεράστιον τοῦ Κορυφαίου, καὶ τρισὶν ἐπισκοπαῖς αὐτὴν
δωρησαμένον, τῇ Μεθώνῃ, τῇ Λακεδαίμονι καὶ τῇ Σαρσοκορώνῃ· καὶ ἕτε-
ρον τοῦτῳ συνᾶδον, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν βασιλέων· καὶ τρίτον
Ρωμανοῦ, Χριστοφόρου καὶ Κωνσταντίνου, κατ' ἔχοντος τοῖς ἄλλοις βαῖνον·
καὶ ἄλλο ἐπὶ τούτοις, Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ· καὶ πέμπτον ἐπὶ τούτοις, τοῦ
πρὸ μικροῦ βεβασιλευκότος Βοτανειάτου, τοὺς εἰρημένους πάντας ἐπισφρα-
γίζοντος».

(Στίλπωνος Κυριακίδου, Βυζαντιναὶ Μελέται VI, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελο-
ποννήσῳ, σελ. 22, ὅπου καὶ ἀναφέρεται ὡς πηγὴ, Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύν-
ταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, Ἀθήναι, 1855, τόμος Ε' σελ. 72).

Ἐναφορὰ μητροπολίτου Μονεμβασίας Κυρίλλου (μέσα 15^{ου} αἰῶνος)

«Λέγει τοίνυν οὕτως τὰ γράμματα, μᾶλλον δὲ τὰ ἐκ τοῦ παλαιοῦ
ἐκείνου κώδικος, ἃ τόθ' ὑπὲρ αὐτῶν προὔτεινον, ὡς «τῆς ἀγιωτάτης μητρο-
πόλεως Κορίνθου πολιορκία περιπεσοῦσης καὶ τῶν ἐποίκων αὐτῆς πανταχόσε
διασπαρέντων, ὁ τότε Μονεμβασίας ἐπίσκοπος· ἐπισκοπὴ γὰρ αὕτη τῆς Κο-
ρίνθου τὸ πρότερον ἦν· σπουδὴν ποιησάμενος πᾶσαν, οὐ μόνον τινὰς τῶν
Κορινθίων ἐπανεσώσατο καὶ κατώκισεν αὐτοὺς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀλλὰ
καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν περιόικων μετακαλεσάμενος ἐγκατέσπειρε ταύτη καὶ
οὕτως αὖθις τὴν Πελοπόννησον κατώκισατο. Τοῦτον ἀμοιβόμενος τῆς καλοκα-
γαθίας ὁ τότε τῆς βασιλείας σκῆπτρα διέπων, μὴ μόνον δι' αὐτὸν καὶ
τοὺς ἐφεξῆς ἐπισκόπους τοὺς μετ' αὐτὸν τῷ τῶν μητροπολιτῶν ἐτίμησε
ἀξιώματι, ἐν τῷ τὴν Μονεμβασίαν, ἐπισκοπὴν οὖσαν ἀποκαταστήσαι αὐτὴν
εἰς Μητρόπολιν, ἀλλὰ καὶ ἄλλας δύο ἐπισκοπὰς τῆς μητροπόλεως ἀποσπά-
σας Κορίνθου, ἔργου γεγонуίας τῆς λατινικῆς δεξιᾶς, προσένειμε τούτῳ καὶ
προσεπικύρωσεν. Ὁ δὴ καὶ ἡ σύνοδος ὕστερον ἐπεκύρωσεν, ἐπισημίζουσα
περὶ τούτου καὶ τὸν οὕτω ταῦτα διαταξάμενον αυτοκράτορα».

Δυσὶν τοίνυν θεωρουμένων ἀλώσεων τῆς Κορίνθου μετὰ τὴν τῶν Ρωμαίων
ἐπικράτειαν τῆς Πελοποννήσου, μιᾶς μὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰουστινιανοῦ
τοῦ Μεγάλου, ὃς δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἐκέισε ἰσθμὸν ὕστερον ἐτείχισε· κατ' αὐτὸν
γὰρ τριῶν σκυθικῶν γενῶν τὸν Ἰστρὸν διαπερασάντων, Κοττιγάρους,
Οὔττιγάρους καὶ Οὔνιγάρους τούτους ὠνόμαζον, τὸ μὲν ἐν τούτων γένος
Μυσιᾶν τὴν ἄνω καὶ Παννονίαν καὶ Δαλματίαν καὶ τὰ μέχρις εἰς Ἴόνιον
κόλπον ἐκ μιᾶς ἐφόδου κατέδραμον, Οὔττιγάρου δὲ Θρακίαν πᾶσαν καὶ τὴν
ἐν Ἑλλησπόντῳ Χερσόνησον καὶ τὰ ἐντὸς Ἐβρου πάντα μέχρι τῶν τῆς
Κωνσταντίνου προαστείων, οὓς δὴ καὶ ἀνεχαίτισε Βελισάριος, καταστρατη-
γησάμενος καὶ συντρίψας αὐτούς, Οὔνιγάρου δὲ Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν

καὶ Ἑλλάδα καὶ τὰ ἐντὸς Θερμοπυλῶν ληϊσάμενοι πάντα καὶ μέχρι Κορίνθου φθάσαντες, εἶλον παραχρῆμα τὴν πόλιν καὶ αὐτοβοεῖ, Σπαρτιατῶν δὲ τὸ μὲν ὅσον συρφετῶδες καὶ ἀγελαῖον τὴν ἐκείνοις κοινὴν ἀκούσαντες ἄλωσιν, τοῖς ἐμπεριειλημμένοις τῇ Λακεδαίμονι καὶ ἐπανεστηκόσιν αὐτάρκως προσφυγόντες ὄρεσι, τοῦτο δ' ἂν εἴη μᾶλλον τὸ Παρθένιον ὄρος, ταῖς ἐκείνου χαράδραις καὶ τοῖς σπηλαίοις καὶ τοῖς βαράθροις ἐγκαταδεδυκότες αὐτοὺς ὑπεξείρεσαν ἐκείνου δὴ τοῦ βαρβαρικοῦ ρεύματος, καὶ σώζοντες ἔτι τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο τῶν Λακόνων ὄνομα, Τζάκωνας ἀντὶ Λακόνων ἑαυτοὺς ὑποβαρβαρίζοντες λέγουσιν. Οἱ δ' αὖ ἐτύγχανον ἐμπυρικὸν ἄγοντες ἐπιτήδευμα φθάσαντες παρὰ τὸ Γύθειον· ἐπίνειον δὲ τῶν Σπικριτιτῶν ἐκεῖνο· γυναιξὶν ἅμα καὶ τέκνοις πληρώσαντες τὰς σφῶν αὐτῶν ναῦς, παρὰ Σικελίαν ἔθειον· προσοκέιλαντες δὲ εἰς Μεσσήνην, ὤκησαν ἐκεῖσε καὶ Δεμενίτας αὐτοὺς ὁ μικρὸς εἶπε χρόνος, βαρβαρίσαντας καὶ αὐτοὺς τοῦνομα· οἱ δὲ εὐγενέστεροι τούτων καὶ τῆς λαμπρᾶς τύχης καὶ τῶν εὐδαιμόνων, μαθόντες τὰ τῶν Κορινθίων ἐκεῖνα δὴ τὰ παγγάλεπα καὶ αὐτοὶ δεῖσαντες μὴ τὰ ὅμοια καπὶ σφίσιν αὐτοῖς γένηται, πρὸς Μονεμβασίαν ὡς εἶχον ἐχώρουν εὐθύς ὄλω ποδί, νησίον ἐπικείμενον τῇ Λικωνικῇ, νησίον ὑψηλὸν καὶ ἐπίμηκες καὶ ἀπότομον εἰδότες πάντη καὶ τῆς θαλάττης ἱκανῶς ὑπερκείμενον καὶ φιλονεικοῦν ὡς πρὸς τὸν αἰθέρα προσαμιλλᾶσθαι καὶ παραψαύειν αὐτοῦ μᾶλλον δοκεῖν καὶ πανταχόθεν περιειλημμένον κρημνοῖς ὀρθίοις καὶ ἀβάτοις καὶ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ὑπ' οὐρανὸν ἄβατόν τε καὶ ἀνεπιχείρητον, τῶν προκατεληφόντων καὶ μόνον ἀνευ τυγχάνον, τὸ μέχρι τότε μηδεμίαν ἐσχηκὸς οἴκησιν, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ τῆς Μονεμβασίας μεταλαχὼν ὀνόματος».

(Σπύρου Λάμπρου, Δύο ἀναφοραὶ μητροπολίτου Μονεμβασίας πρὸς τὸν Πατριάρχην, εἰς περιοδικὸν «Νέος Ἑλληνομνήμων» τόμος 12, 1915, σελ. 285 - 287).

Γεώργιος Σφραντζῆς (15ος αἰὼν)

«διὰ ταύτας μὲν τὰς τοιαύτας χάριτας καὶ ἀρετὰς καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς εὖνοιαν καὶ πίστιν ἐν διαφόροις καιροῖς διαφόρως οἱ κρατοῦντες ἄνακτες ἐτίμησαν καὶ εἰς μεγάλα προνόμια τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀνεβίβασαν καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο τὸ περιώνυμον καὶ ὑπερνεφελὲς φρούριον ἐπισκοπὴν σῦσαν τῆς Κορίνθου μητροπόλεως, δι' ἧς εἶπομεν ἀρετὰς τῶν πολιτῶν καὶ χάριτας τοῦ ἄστεως ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς καὶ μάγυρ Μαυρικός ὁ καὶ Τιβέριος εἰς μητρόπολιν ἀνεβίβασεν καὶ τριακοστὸν τέταρτον θρόνον ἔταξεν καὶ ἕτερα προνόμια περὶ ἐλευθερίας τῆς πόλεως ἐδώρησατο».

(Γεώργιος Σφραντζῆς, ἔκδοσις Βόννης, σελ. 398).

9. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 6 τούτων συγγενῶν κατὰ τὴν διατύπωσιν ἧ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον μόνον κειμένων, καθὼς καὶ τῶν τριῶν ἄλλων παραλλαγῶν τοῦ χρονικοῦ Κουτλουμουσίου, Τουρλίου καὶ ἑωμαϊκῆν, τῶν ὁποίων

τὴν παράθεσιν δὲν ἐνομίσαμεν ἀναγκαίαν, δύναται νὰ συναχθῆ ἡ πιθανὴ ὕπαρξις καὶ τῶν ἐξῆς μὴ διασωθέντων μέχρι σήμερον ἢ τοῦλάχιστον μὴ ἀνευρεθέντων ἐγγράφων :

1. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γραφομένων τοῦ Πορφυρογεννήτου :

α) Μήνυμα τοῦ στρατηγοῦ Πελοποννήσου πρὸς τὸν Νικηφόρον τὸν Α΄ περὶ ἥτις τῶν Σλάβων.—«τοῦ οὖν στρατηγοῦ μετὰ τὸ τρόπαιον ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καταλαβόντος καὶ τὴν νίκην τοῦ ἀποστόλου μαθόντος, κατεμήνυσε τῷ βασιλεῖ Νικηφόρῳ....»—. Τὸ περιεχόμενον τοῦ μηνύματος ὡς τὸ ἀποδίδει ὁ Πορφυρογέννητος, φαίνεται προερχόμενον ἀπὸ κείμενον ἐκκλησιαστικοῦ χαρακτῆρος, συναξάρι ἢ καὶ ἀναφοράν.

β) Πρόσταγμα τοῦ βασιλέως Νικηφόρου πρὸς τὸν στρατηγὸν περὶ τῆς ἀφιέρωσης τῶν ἡττηθέντων Σλάβων εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀποστόλου Ἄνδρέου.—«ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα ἀναμαθὼν παρεκελεύσατο οὕτως «ἐπεὶ καὶ τὸ τρόπαιον καὶ ἡ κατὰ κράτος νίκη παρὰ τοῦ ἀποστόλου γέγονεν...».....»—. Καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ προστάγματος φαίνεται ἐκ τῆς φρασεολογίας τοῦ προερχόμενον ἐξ ἐκκλησιαστικοῦ κειμένου.

γ) Σιγίλλιον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν περὶ τῆς ἀφιέρωσης τῶν ἡττηθέντων Σλάβων εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀποστόλου Ἄνδρέου—«καὶ διωρίσατο αὐτούς τε τοὺς πολεμίους μετὰ πάσης τῆς φαιμίας καὶ συγγενείας καὶ πάντων τῶν προσηκόντων αὐτοῖς... ἀφορισθῆναι εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀποστόλου... δεδωκὼς περὶ αὐτῶν καὶ σιγίλλιον...»—. Ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ ὅτι «ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἀρχαιότεροι ἀνήγγειλαν παραδότες ἀγράφως χρόνῳ τε καὶ βίῳ τοῖς ὕστερον...». Ἡ προσθήκη αὕτη ἢ εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλεται εἰς τὸν Πορφυρογέννητον, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Κυριακίδης καὶ ἀναφέρεται εἰς γενομένην τυχὸν διὰ μαρτυρικῶν καταθέσεων ἐξακριβώσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν Σλάβων πρὸς τὴν μητρόπολιν Πατρῶν, λαβοῦσαν χώραν πιθανῶς ἐπὶ Λέοντος ΣΤ΄ κατόπιν ἐνδεχομένης ἀμφισβητήσεως τῶν τελευταίων ἢ προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, συναξαρίου ἢ ἀναφορᾶς, ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, ὡς ὑποδεικνύει ἡ ἐκκλησιαστικὴ φρασεολογία καὶ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦτου. Ἡ ἐνδεχομένη αὕτη πηγὴ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου τοῦ ἔχει γραφῆ πιθανῶς δύο ἢ καὶ περισσοτέρας γενεὰς μετὰ τὰ ἐπὶ Νικηφόρου γεγονότα, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Α΄ (867—886) ἢ Λέοντος ΣΤ΄ (886—912).

δ) Ἀναφορὰ τῶν Σλάβων πρὸς τὸν Λέοντα ΣΤ΄, προκαλέσασα πιθανῶς τὸ κατωτέρω σιγίλλιον.

ε) Σιγίλλιον Λέοντος ΣΤ΄ περὶ τῶν ὀφειλῶν τῶν Σλάβων πρὸς τὴν μητρόπολιν, προστατευτικὸν αὐτῶν κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ τῆς πλεονεξίας τοῦ μητροπολίτου, προκληθὲν προφανῶς κατόπιν ἀναφορᾶς τῶν.—«Ἐποίησε δὲ καὶ σιγίλλιον Λέων ὁ ἀείμνηστος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς λεπτομε-

οῶς περιέχον τὸ τί ὀφείλουσι παρέχειν οἱ αὐτοὶ ἐναπογραφόμενοι τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μὴ ἀπαργυρίζεσθαι παρ' αὐτοῦ ἢ ἄλλως πῶς κατ' ἐπίνοιαν ἄδικον ζημιοῦσθαι αὐτούς.»—.

στ) Ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν πρὸς τὸν Λέοντα ΣΤ' ὑποστηρίζουσα τὰ δικαιώματα τῆς μητροπόλεως ἐπὶ τῶν Σλάβων, ἀντλήσασα πιθανῶς ἐκ τοῦ κατωτέρω συναξαρίου.

ζ) Συναξάρι περὶ τῆς ἀνταρσίας τῶν Σλάβων, τῆς ἡττης των πρὸ τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ θαύματος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, πηγὴ τῶν σχετικῶν εἰδήσεων τοῦ Πορφυρογεννήτου, τοῦ ὁποίου ἢ ἐν γένει φρασεολογία εἰς τὸ πραγματευόμενον τὰ γεγονότα ταῦτα κεφάλαιον ὑποδηλοῖ συναξαριστικὴν προέλευσιν. Ἐμμέσως ἐκ τοῦ συναξαρίου τούτου προέρχεται πιθανῶς καὶ ἡ πληροφορία τοῦ σχολίου Ἀρέθα περὶ σλαβικῆς ἐπιδρομῆς εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὸ βον ἔτος τοῦ Μαυρικίου, ἢ περὶ ἀβαρικῆς κατὰ τὸ χρονικόν, ἢ ἀρχικὴ προέλευσις τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἴσως εἰς ἀναγραφήν τινα τῆς ἐκκλησίας Πατρῶν ἢ εἰς ἄλλο παλαιότερον συναξάρι. Σχέσιν πρὸς παλαιότερον συναξάρι ὑποδηλοῖ προφανῶς καὶ ἡ διήγησις περὶ τοῦ θαύματος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἀντιπαραταχθέντος ἐναντίων τῶν Σλάβων κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ὑπενθυμίζουσα τὰ ἱστορούμενα παρὰ τῶν Βιβλίων Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου περὶ ἐπεμβάσεων τοῦ μεγαλομάρτυρος ἐναντίον τῶν πολιορκούντων τὴν Θεσσαλονίκην Ἀβάρων καὶ Σλάβων. Ἡ σχέσις αὕτη πρὸς τὰ Βιβλία Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου βεβαιοῦται ἐπιπροσθέτως, ὡς θὰ εἶδωμεν, καὶ ἐκ κοινῶν σημείων φραστικῆς διατυπώσεως μεταξὺ τούτων καὶ τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς τοῦ χρονικοῦ ἢ ὁποία ἦντλησε πιθανῶς ἐμμέσως ἐκ τοῦ συναξαρίου περὶ τοῦ θαύματος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου.

2. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γ' πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν :

α) Χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Α' πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν περὶ προαγωγῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ ὑπαγωγῆς ὑπ' αὐτὴν τῶν ἐπισκοπῶν Λακεδαίμονος, Μεθώνης καὶ Κορώνης. Ὁ Κυριακίδης ἠθέλησε νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὑπαρξίν τοιοῦτου χρυσοβούλλου τὴν ὁποίαν μᾶς γνωρίζει ὁ πατριάρχης, ὑποθέτων ὅτι ἡ σχετικὴ εἶδησις περὶ τοῦ χρυσοβούλλου εἶναι εὐσεβὲς πλάσμα τοῦ ἐπισκόπου Πατρῶν ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', θέλοντας νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνακήρυσιν τῶν Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν ὑπαγωγήν τῶν ἄλλων ἐπισκοπῶν κατὰ τὴν γενομένην τότε ἐξέτασιν τοῦ αἰδεσίμου τῶν διαφόρων μητροπολιτικῶν θρόνων. Πάντως τὸ γεγονός ὅτι ὁ μητροπολίτης Πατρῶν ἐπεδίωκε, ὡς παραδέχεται καὶ ὁ Κυριακίδης, νὰ δικαιολογήσῃ τὴν εἰς μητροπολίτην προαγωγήν του, μαρτυρεῖ ὅτι ἀσφαλῶς εἶχε λάβει χώραν ἢ προαγωγήν του αὕτη ἢ ὁποία ὁπωςδῆποτε ὀφείλετο εἰς αἰτίαν τινα. Δύναται νὰ γίνῃ δε-

κτόν, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Κυριακίδης, ὅτι τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Νικηφόρου δὲν ἀνέφερε πιθανῶς περὶ θαύματος τοῦ ἀποστόλου, τὸ γεγονός δὲ μὴ εἶναι ἐκ τῶν ὑστέρων μαρτυρουμένης προαγωγῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ μητροπολίτου εἰς περιοχὰς εἰς τὰς ὁποίας εἶναι βεβαιωμένη ἡ ὑπαρξίς σλαβικῶν ἐγκαταστάσεων—Μεθώνη, Κορώνη καὶ Λακεδαίμων—πεῖθει ὅτι αἰτία τῆς προαγωγῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν νὰ προσηλυτίσῃ εἰς τὸν χριστιανισμὸν τοὺς Σλάβους τῆς Ἀχαΐας καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἔλπις τοῦ Νικηφόρου ὅτι θὰ ἐπετύγχανε οὗτος τοῦτο καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς Σλάβους τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ βάσιν λοιπὸν ὑπῆρξε πολιτικὸς λόγος διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν ὑπαγωγὴν τῶν ἐπισκοπῶν Λακεδαίμονος, Μεθώνης καὶ Κορώνης. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ χρονικοῦ τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὅτι «Τοῦτο μαθὼν ὁ προειρημένος βασιλεὺς Νικηφόρος καὶ χαρᾶς πλησθεὶς διὰ φροντίδος ἔθετο... καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους χριστιανοὺς ποιῆσαι». Τὸ αὐτὸ συνάγεται καὶ ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ χρονικοῦ τὸ ὁποῖον συνδέει τὴν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Πατρῶν ὑπαγωγὴν τῶν ἄλλων ἐπισκοπῶν μὲ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν Σλάβων—«Τὴν δὲ Λακεδαίμονα πόλιν ἐκ βάρθρων καὶ αὐτὴν ἀνεγείρας... ἐπισκοπὴν καὶ αὐτὴν ταύτην κατέστησε καὶ ὑποκείσθαι τῇ τῶν Πατρῶν μητροπόλει ἐθέσπισεν, προσαφιερῶσας καὶ ἑτέρας δύο ἐπισκοπὰς τὴν τε Μεθώνην καὶ Κορώνην. Δι' ὃ καὶ οἱ βάρβαροι τῇ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι κατηχηθέντες ἐβαπτίσθησαν καὶ τῇ τῶν χριστιανῶν προσετέθησαν πίστει...».— Λόγοι παρομοίως πολιτικοὶ ἐπροκάλεσαν ἀργότερον, κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐπισκοπῆς Μονεμβασίας εἰς μητρόπολιν ἀνεξάρτητον τῆς Κορίνθου καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν ὑπαγωγὴν τῶν ἐπισκοπῶν Ζεμεναῆς καὶ Μάνης. Ἡ Μονεμβασία μετὰ τὴν ἀνάκτησίν της παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπετέλει τὸ βῆθρον τῆς πολιτικῆς του ἐξουσίας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἤθελε νὰ τῆς δώσῃ καὶ πνευματικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν τὰς ὑποίας διεξεδίδει τὸ Κράτος ἀπὸ τοὺς Φράγκους.

β) Ἀναφορὰ μητροπολίτου Πατρῶν ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ αἰδεσίμου τῶν διαφορῶν μητροπολιτικῶν θρόνων, διὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς προαγωγῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ τῆς ὑπ' αὐτὴν ὑπαγωγῆς τῶν ἐπισκοπῶν Λακεδαίμονος, Μεθώνης καὶ Κορώνης. Ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἀναφορᾶς πηγάζουν πιθανῶς τὰ ἔξοντα κοινὴν φραστικὴν διατύπωσιν κείμενα τοῦ σχολίου Ἀρέθα καὶ τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς τοῦ χρονικοῦ. Κατὰ τὸν Κυριακίδην, ἡ πληροφορία τοῦ Ἀρέθα καὶ τοῦ χρονικοῦ διὰ τὴν ἐπὶ διακόσια δεκαοκτὼ ἔτη βαρβαρικὴν κατοχὴν ἀποτελεῖ εὐσεβὲς πλάσμα τοῦ γράψαντος τὴν ἀναφορὰν μητροπολίτου Πατρῶν, ζητοῦντος νὰ ἐξεύρῃ τὴν κοινωφελῆ οἰκονομίαν ἢ ὁποία ἦτο δυνατόν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν προαγωγὴν τῶν Πατρῶν εἰς μητρόπολιν. Ἡ ὡς ἄνω γνώμη, ἀσχέτως τοῦ ἀκριβοῦς ἢ μὴ τῆς πληροφορίας διὰ τὴν ἐπὶ διακόσια

δεκαοκτὼ ἔτη βαρβαρικὴν κατοχὴν πρέπει ν' ἀποκλεισθῆ, διότι ὡς εἶδομεν ἡ προαγωγή τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς μητρόπολιν, λαβούσα πάντως χώραν, ὠφείλετο προφανῶς εἰς αἰτίαν τινα ὥστε νὰ εἶναι περιττὴ ἢ ἐκ τῶν ὑστέρων δημιουργία πλαστῆς τοιαύτης, ἣτο δὲ αὕτη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, πολιτικῆς φύσεως, ἢ πρόθεσις δηλαδή τῆς καθυποταγῆς τῶν βαρβάρων διὰ τῆς θρησκείας, ὡς ἐμφανίζεται ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Νικηφόρου, τὴν ὁποῖαν ἀναγράφει τὸ χρονικὸν «καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους χριστιανοὺς ποιῆσαι».

γ) Χρυσόβουλλον τῶν βασιλέων Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου ἐπικυροῦν τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Νικηφόρου διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν Πατρῶν καὶ προκληθὲν διὰ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν.

δ) Ἐτέρα ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν ἐπὶ Ρωμανοῦ, Χριστοφόρου καὶ Κωνσταντίνου, ζητοῦντος τὴν ἐκ νέου ἐπικύρωσιν τῆς προαγωγῆς τῶν Πατρῶν.

ε) Ἐτερον χρυσόβουλλον, τῶν βασιλέων Ρωμανοῦ, Χριστοφόρου καὶ Κωνσταντίνου, ἐπικυροῦν τὴν προαγωγὴν τῶν Πατρῶν.

ς) Ἐτέρα ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν, ἐπὶ Νικηφόρου Φωκά, ζητοῦντος τὴν ἐκ νέου ἐπικύρωσιν τῆς προαγωγῆς τῶν Πατρῶν.

ζ) Ἐτερον χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Φωκά, ἐπικυροῦν τὴν προαγωγὴν τῶν Πατρῶν.

η) Ἐτέρα ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν ἐπὶ Νικηφόρου Βοτανειάτου, ζητοῦντος τὴν ἐκ νέου ἐπικύρωσιν τῆς προαγωγῆς.

θ) Ἐτερον χρυσόβουλλον, τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Βοτανειάτου, ἐπικυροῦν τὴν προαγωγὴν.

ι) Ἐτέρα ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, διαμαρτυρουμένου πιθανῶς διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐπισκοπῆς Λακεδαίμονος εἰς ἀνεξάρτητον μητρόπολιν ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω αὐτοκράτορος καὶ ζητοῦντος τὴν ἐκ νέου ἐπικύρωσιν τῆς προαγωγῆς τῶν Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ τῆς ὑπ' αὐτὴν ὑπαγωγῆς τῶν ἐπισκοπῶν Λακεδαίμονος, Μεθώνης καὶ Κορώνης¹. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποτιθεμένης ὡς ἄνω ἀναφορᾶς τοῦ τότε μητρο-

1. «Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας κῆρ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ πατριαρχοῦντος κῆρ Εὐστρατίου ἐπιμήθη ἡ ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ Λακεδαμονίας εἰς μητρόπολιν, ἐπισκοποῦντος κῆρ Θεοδοσίου ἐν ἔτει .ςφ φ' ἤω αφ». Τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας Χρονικόν, ὑπὸ Νίκου Βέη, εἰς Βυζαντίδα, Α'. 1909, σελ. 67, στήλη β'. Τὸ ὡς ἄνω χωρίον προσέρχεται ἐκ τῆς παραλλαγῆς Κουτλουμουσίου, εἶναι δὲ ὅμοιον πρὸς τὸ ἀντίστοιχον τῆς παραλλαγῆς Τουρίνου ἐκτός τοῦ ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀντὶ «κῆρ» ἀναγράφει «κυροῦ». Ὁ μνημονευόμενος εἰς αὐτὸ Πατριάρχης Εὐστράτιος προσηγήθη εἰς τὸν θρόνον τοῦ Νικολάου τοῦ Γ', πατριαρχέυσας ἀπὸ τοῦ 1081 μέχρι τοῦ 1084, ἐνῶ ὁ τελευταῖος ἀνεβθὼν εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὸ 1081 ἐπατριάρχευσε μέχρι τοῦ 1111. Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἐβασίλευσε ἀπὸ τοῦ 1081 μέχρι τοῦ 1118. Ἡ ἀναγραφομένη εἰς τὸ χωρίον χρονολογία, .ςφ η' α' = 6591, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἔτος 1083]1084.

πολίτου Πατρῶν ἔγραψε πιθανῶς τὸ συνοδικὸν γράμμα του πρὸς τὸν Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γ'. Ἡ συγχρὴ ἐπανάληψις τῶν χρυσοβούλλων τῶν ἐπικυρωτικῶν τῆς προαγωγῆς τῶν Πατρῶν τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ πατριάρχης εἰς τὸ γράμμα του καὶ τὰ ὁποῖα προϋποθέτουν ἀντιστοιχῶς ἐκάστοτε ἀναφορὰς τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν, ἀποτελοῦν ἔνδειξιν ὅτι ἢ ὡς ἄνω προαγωγή τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ ἢ ὑπ' αὐτὴν ὑπαγωγή τῶν ἄλλων ἐπισκοπῶν ἐτίθετο ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ὑπὸ τῶν ἐχόντων πρὸς τοῦτο συμφέρον, τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπήγοντο προηγουμένως αἱ ἐπισκοπαὶ Λακεδαιμόνος, Μεθώνης καὶ Κορώνης καὶ τοῦ ἐπισκόπου Λακεδαιμόνος ἐπιδιώκοντος τὴν ἀνακηρυξίαν του εἰς μητροπολίτην, ἀνεξάρτητον τῶν Πατρῶν καὶ

β. Ἐκ τῆς ἀναφορᾶς μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ τῶν εἰδήσεων τοῦ Σφραντζῆ, γραφάντων κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, καὶ ἐν συσχετίσει μὲ τὰς παραλλαγὰς Κουτλουμουσίου, Τουρίνου καὶ ρωμαϊκῆν τοῦ Χρονικοῦ τῆς Μονεμβασίας, ἀναγομένας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἐπέκεινα, δύναται νὰ συναχθῆ ἢ πιθανὴ προὔπαρξις κοινῆς πηγῆς τῶν ὡς ἄνω παραλλαγῶν ἀναγομένης εἰς τὸν 14ον ἢ 15ον αἰῶνα ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἤντησαν τόσον ὁ μητροπολίτης Μονεμβασίας ὅσον καὶ ὁ Σφραντζῆς. Τὸ τελευταῖον ἀναγραφόμενον εἰς τὰς ὡς ἄνω παραλλαγὰς γεγονὸς ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔτος 1339|1340. Μολονότι ἡ παραλλαγή Κουτλουμουσίου φαίνεται ἢ παλαιότερα ὡς ἀκολουθοῦσα καὶ πιστότερον τὴν ἰβηρικὴν παραλλαγὴν, ἐκ τοῦ γεγονότος ἐν τούτοις ὅτι δὲν ἀκολουθεῖ αὐτὴν εἰς ὠρισμένας καινοτομίας τῆς ἢ παραλλαγῆ Τουρίνου, συνάγεται ὅτι ἢ τελευταία αὕτη δὲν ἀντλεῖ ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι ἀμφότεραι ἀντλοῦν ἐκ κοινῆς πηγῆς ἢ ὁποία μὲ τὴν σειράν τῆς πηγάζει ἐκ τῆς ἰβηρικῆς ἢ μᾶλλον ἐξ ἄλλου ἀπογράφου τῆς αὐτῆς τῆς οἰκογενείας. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι εἰς ὠρισμένον σημεῖον αἱ παραλλαγὰὶ Κουτλουμουσίου καὶ Τουρίνου κρατοῦν πιστότερον τὴν διατύπωσιν τῆς πηγῆς τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς παρ' ὅτι ἢ τελευταία αὕτη. Ἡ πηγὴ εἰς τὸ προκείμενον σημεῖον εἶναι ὁ Εὐάγγριος ὁ ὁποῖος ἀναφέρει διὰ τοὺς Ἀβάρους ὅτι «ἐπὶ τὸν Βόσπορον ἀφίκοντο»¹. Εἶναι προφανές ὅτι τὸ ἀρχικὸν κείμενον τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἤντησε ἢ κοινὴ πηγὴ τῶν παραλλαγῶν Κουτλουμουσίου καὶ Τουρίνου, ἐκράτει τὴν διατύπωσιν τοῦ Εὐαγγρίου, καὶ ὅτι ἢ τροποποιήσις εἶναι βιβλιογραφικὸν σφάλμα τοῦ σωζομένου σήμερον ἀπογράφου τῆς παραλλαγῆς ταύτης. Ἐξ ἄλλου, ὅτι ἢ παραλλαγή Τουρίνου δὲν πηγάζει ἐκ τῆς παραλλαγῆς Κουτλουμουσίου ἔν καὶ παλαιότερας καὶ τηρούσης πιστότερον τὸ κείμενον τῆς ἰβηρικῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ αἱ δύο αὗται πηγάζουν ἐκ τρίτης ἀντλούσης ἐκ τῆς τελευταίας προκύπτει μετὰς ἄλλων καὶ ἐκ τῆς διατηρήσεως ὑπὸ τῆς παραλλαγῆς

1. Εὐάγγριος, ἔκδ. Bideg et Parmentier, σελ. 196.

Τουρίνου τῆς ἀρχικῆς διατυπώσεως τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς «Θράκας καὶ Μακεδόνas αἰχμαλωτίζοντες»¹, ἐνῶ ἡ τοῦ Κουτλουμουσίου μεταβάλλει τὴν φράσιν εἰς «Θράκας καὶ Μακεδνίαν αἰχμαλωτίζοντες»².

Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης παραλλαγῆς, φαίνεται ὅτι αὕτη, ὡς καὶ ἡ τοῦ Κουτλουμουσίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἰβηρικὴν, ἡ ὁποία σχετίζεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μὲ τὴν μητροπόλιν Πατρῶν, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν προέρχονται ἐκ τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμόνος, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι λείπουν ἐκ τοῦ κειμένου αἱ δυνάμει να θίξουν τοὺς Λακεδαίμονας εἰδήσεις τῆς ἰβηριτικῆς περὶ ἐξοικισμοῦ τῆς πόλεως τῶν ἐκ πληθυσμῶν διαφορετικῆς προελεύσεως καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἀντιθέτως ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ πληροφορίαι πηγάζουσαι ἐξ ἐπιγραφῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Μυστραῖ, ἀποφῆς ὑποστηρικθῆσα ὑπὸ τοῦ Κουγέα διὰ τὴν παραλλαγὴν Κουτλουμουσίου. Ἡ παραλλαγὴ τοῦ Τουρίνου πηγάζουσα καὶ αὕτη ἐκ τῆς ἀρχικῆς λακεδαιμονικῆς εὐρίσκειται εἰς κώδικα προερχόμενον ἐκ Μονεμβασίας. Τὴν ἐκεῖθεν προέλευσιν τῆς μαρτυρεῖ καὶ ὁ τίτλος τῆς «περὶ κτίσεως Μονεμβασίας» καθὼς καὶ ἡ ὑπάρχουσα εἰς αὐτὴν προσθήκη ὅτι ἡ Μονεμβασία συνωκίσθη ὑπὸ τῶν «λοιπῶν ἐκ τῶν ἐπισήμων» Λακόνων, πληροφορία ἡ ὁποία ἱκανοποιεῖ τὸν τοπικὸν πατριωτισμὸν καὶ ἡ ὁποία λείπει ἀπὸ τὰς παραλλαγὰς ἰβηρικὴν καὶ Κουτλουμουσίου, ἐνῶ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας.

Συνημμένος πίναξ τῆς γενετικῆς σχέσεως τῶν διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ χρονικοῦ καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὸ κειμένων καθιστᾷ σαφῆ τὰ ἀναπτυχθέντα ἀνωτέρω καὶ εἰδικῶς τὰ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ σχολίου Ἁρέθα καὶ τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς, τὰ ὁποῖα θὰ ἀκολουθήσουν.

10. Ἡ εἰς πλείστα ὅσα σημεῖα κοινὴ φραστικὴ διατύπωσις τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς καὶ τοῦ σχολίου Ἁρέθα, εἶναι λογικῶς δυνατὸν νὰ προέρχεται ἢ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ σχολίον ἀντλεῖ ἐκ τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς, ἢ ἐκ τοῦ ὅτι ἀντιθέτως ἡ ἰβηρικὴ παραλλαγὴ ἀντλεῖ ἐκ τοῦ σχολίου ἢ τέλος ἐκ τοῦ ὅτι προὔπηρξε ἄμμεσος ἢ ἐμμεσος κοινὴ πηγὴ τῶν δύο κειμένων. Ἐκ τῶν ἐνδεχομένων τούτων τὸ πρῶτον πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ ἀπολύτως διότι ὡς εἶδομεν ἡ ἰβηρικὴ παραλλαγὴ εἶναι πάντως μεταγενεστέρα τοῦ σχολίου. Ὁσαύτως δεόν ν' ἀποκλεισθῇ καὶ τὸ δεύτερον ἐνδεχόμενον, ἂν καὶ τοῦτο χρονικῶς εἶναι δυνατόν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ κείμενον τοῦ χρονικοῦ παρέχει περισσοτέρας πληροφορίας τοῦ σχολίου, ὅπερ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ἐὰν ἐχρησιμοποιοῖ τοῦτο ὡς πηγὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι τὸ κείμενον τοῦ τελευταίου τούτου φαίνεται ἐν πολλοῖς σύντμησις ἄλλου ὁμοίου μὲ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς, παρατή-

1. «Τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας Χρονικόν», ὑπὸ Νίκου Βέη, εἰς Βυζαντιδα, Α', 1909, σελ. 62 στ. γ' ἰβηρικὴ παραλλαγὴ, σελ. 63, στ. α', παραλλαγὴ Τουρίνου.

2. Αὐτόφθι, παραλλαγὴ Κουτλουμουσίου, σελ. 62, στ. β', ὑποσημείωσις 6.

ρησις ἢ ὁποία μᾶς ἄγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ προϋπάρξεως τρίτου κειμένου, συγγενοῦς πρὸς τὴν ἰβηριτικὴν παραλλαγὴν, τὸ ὁποῖον καὶ συντέμνει ὁ Ἀρέθας. Οὕτω π. χ. σημεῖα τινα τοῦ σχολίου φαίνονται ἐντελῶς ἀσύνδετα συντακτικῶς, καὶ δύνανται νὰ ἐξηγηθοῦν μόνον ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ κείμενον τῆς παραλλαγῆς. Τὸ σχολίον ἀναφέρει περὶ τοῦ πολισματος τῶν Πατρῶν ὅτι «ἐφυγαδεύθη γὰρ, ἦγονν μετακίσθη ὑπὸ Σκλαυηνῶν ἔθνοους πολέμω ἐφορησάντων Θεσσαλίᾳ τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ καὶ καὶ Πελοποννήσῳ καὶ ἐκβαλόντων μὲν τὰ ἐγγενῆ ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ καταφθειράντων, κατοικισθέντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ βασιλείας Μιυρικίου ἔτους 5' μέχρι τετάρτου ἔτους Νικηφόρου, ἐφ' οὗ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους Πελοποννήσου ἀπὸ Κορίνθου καὶ μέχρι Μαλέας τοῦ Σκλαυηνοῦ καθαρεύοντος, εἰς ὃ καὶ στρατηγὸς κατεπέμπετο τῇ Πελοποννήσῳ». Τὸ κείμενον τοῦτο εἶναι προφανῶς ἑλλειπὲς συντακτικῶς. Ματαιῶς ἀναμένει τις κύρον ρῆμα διὰ νὰ πληροφορηθῇ τί συνέβη ἐπὶ Νικηφόρου «ἐφ' οὗ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου . . . καθαρεύοντος». Ἐντὶ κυρίου ρήματος συναντᾶ τις πρότασιν ἐξηρητημένην, προσδιορισμὸν τοῦ «ἀνατολικοῦ μέρους . . . » «εἰς ὃ καὶ στρατηγὸς κατεπέμπετο τῆς Πελοποννήσου». Ἡ ὅλη πρότασις φαίνεται σαφῶς ὅτι ἀποτελεῖ προσπάθειαν διατυπώσεως ἐν περιλήψει ἐκτενεστέρου κειμένου καὶ ἐκ τούτου προέρχεται ἡ συντακτικὴ ἀνωμαλία, ἢ ὁποία ἀποκλείεται ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ ἐκ γραψίματος πρωτοθέτου. Τοῦτο φαίνεται σαφῶς ἐὰν παραβληθῇ τὸ ὡς ἄνω ἀπόσπασμα πρὸς τὸ ἀντίστοιχον κείμενον τοῦ χρονικοῦ, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν παρουσιάζει συντακτικὴν ἀνωμαλίαν :

«Οὕτως οἱ Ἄβραοι τὴν Πελοπόννησον κατασχόντες καὶ κατοικήσαντες ἐν αὐτῇ διήρκεσαν ἐπὶ χρόνοις διακοσίοις ὀκτωκαίδεκα μῆτε τῷ τῶν Ρωμαίων βασιλεῖ μῆτε ἑτέρῳ ὑποκείμενοι, ἦγονν ἀπὸ 5' ἕως τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς ὅπερ ἦν ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας Μαυρικίου καὶ μέχρι τοῦ 5ουτιγ' ἔτους ὅπερ ἦν τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ παλαιοῦ τοῦ ἔχοντος (υἱὸν) Σταυράκιον. Μόνου δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Κορίνθου καὶ μέχρι Μαλέου τοῦ Σθλαβηνοῦ ἔθνοους διὰ τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον καθαρεύοντος, στρατηγὸς Πελοποννήσου ἐν αὐτῷ τῷ μέρει ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου βσιλέως κατεπέμπετο».

Ἀποκλεισθέντων τῶν δύο ἄλλων ἐνδεχομένων ἀληθεύει κατ' ἀνάγκην τὸ τρίτον, ἢ ὑπαρξίς δηλαδὴ κοινῆς διατυπώσεως τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς καὶ τοῦ σχολίου Ἀρέθα ὀφείλεται εἰς τὴν προϋπαρξίν ἀμέσου ἢ ἐμμέσου κοινῆς πηγῆς τῶν δύο τούτων κειμένων.

Ποῖα ὅμως ἢ ἕκτασις καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς κοινῆς αὐτῆς πηγῆς; ὡς πρὸς τὴν ἕκτασιν τοῦ κειμένου ταύτης, δύο τινα ἐνδεχόμενα εἶναι δυνατόα: ἢ αὕτη, ἂν ὄχι ἐκτενεστέρα τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς εἶχε πάντως ἕκτασιν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὰ δύο μέρη ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειται ἢ τελευταία, ἢ περιορίζετο αὕτη εἰς κείμενον ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ δεύτερον μόνον μέρος

ταύτης, τὸ ἔχον κοινήν φραστικὴν διατύπωσιν μὲ τὸ σχολίον Ἀρέθα. Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἐνέχει σημασίαν διὰ τὴν ἐξακριβώσιν τῶν πηγῶν καὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν τῶν εἰδήσεων τοῦ χρονικοῦ.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἐνδεχόμενον, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη βιβαρικήσ κατασχῆς, ἡ ὁποία περιλαμβάνεται ἐμμέσως καὶ εἰς τὸ σχολίον Ἀρέθα ἔχει φιλολογικὴν τὴν προέλευσιν εὐρισκομένη ἐν ἐξαρθήσει ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ χρονικοῦ ὁμιλοῦντος περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀβάρων καὶ ἀναφέροντος ὡς μίαν τῶν πηγῶν του τὸν Εὐάγριον, γνωστὸν χωρίον τοῦ ὁποίου κάμνει μνεῖαν περὶ εἰσβολῆς των εἰς Ἑλλάδα, προφανῶς δὲ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο ἡ εἰδησις αὕτη προέκυψε ἐκ παρεξηγήσεως τοῦ χωρίου. Κατὰ τὸ ἕτερον ἐνδεχόμενον, πιστοποιεῖται ἡ ἀνεξάρτητος προέλευσις τῆς εἰδήσεως περὶ σλαβικῆς ἐπιδρομῆς εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὸ βον ἔτος τοῦ Μαυρικίου, χωρὶς νὰ συνεπάγεται ὅμως τοῦτο κατ' ἀνάγκην καὶ τὴν ὀρθότητα τῆς πληροφορίας περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη βαρβαρικῆς κατασχῆς, ἡ ὁποία καὶ πάλιν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιβεβαιουῖται ἄλλοθεν, ἀλλ' ἀντιθέτως διαψεύδεται ἐμμέσως, δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς παρεξήγησιν ὄχι πλέον τῆς εἰδήσεως τοῦ Εὐαγρίου, ἀλλὰ τῆς ἀνεξαρτήτου ταύτης εἰδήσεως πελοποννησιακῆς πηγῆς ἡ ὁποία δὲν ἀποκλείεται νὰ πηγάζῃ ὁμοίως, ἐμμέσως ὅμως, ἐκ τοῦ ὡς ἄνω συγγραφῆως. Ἡ ἀπλήλῃστροικὴ ἐπιδρομὴ δὲν συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην καὶ ἐγκατάστασιν.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ἐνδεχομένων φαίνεται πιθανώτερον τὸ δεύτερον Οἱ λόγοι οἱ δικαιολοῦντες τὴν γνώμην ταύτην εἶναι οἱ ἑξῆς:

Αὕτῃ ἡ σύνθεσις τοῦ κειμένου τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς παρουσιάζεται, ὡς εἶδομεν ἤδη, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐτερόκλητος. Καὶ εἶναι μὲν βεβαίως δυνατὸν τὸ ἐτερόκλητον τοῦ κειμένου αὐτῆς νὰ προῦπηρξε τοῦ σχολίου Ἀρέθα, εἰς τὴν ἀρχικὴν κοινήν πηγὴν, δὲν τὸ νομίζω ὅμως πιθανόν, διότι τότε ἔπρεπε νὰ παρουσιάζεται μαρτυρία τοῦ ἐτεροκλήτου τούτου τῶν πηγῶν καὶ εἰς τὸ κείμενον τοῦ σχολίου Ἀρέθα, ἐνῶ πράγματι δὲν παρουσιάζεται. Κατὰ συνέπειαν δὲν ὑπῆρχε εἰς τὴν πηγὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἦντλησε ὁ Ἀρέθας. Τὸ ἐτερόκλητον τῆς συνθέσεως τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς γίνεται ἀντιληπτὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς διαφορετικῆς συνθέσεως τῶν δύο μερῶν της, τοῦ πρώτου ἀποτελοῦντος, ὡς εἶδομεν, ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν συγκειμένην ἐξ ἀποσπασμάτων γνωστῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβάρων ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των μέχρι Μαυρικίου καὶ τοῦ δευτέρου ἀνεξάρτητον τοπικῆς προελεύσεως χρονικὸν περὶ τῶν συμβάντων τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαυρικίου μέχρι τοῦ Νικηφόρου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ ἀτέχνου τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἔγινε ἡ συγκόλλησις τῶν δύο τούτων μερῶν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου μέρους γίνεται λόγος περὶ τῶν Ἀβάρων, ἐν συνεχείᾳ δὲ στρέφεται ἡ ὁμιλία πρὸς τὸν Χαγάνον αὐτῶν — «Χαγάνος γὰρ ὁ αὐτῶν ἡγεμῶν» — μέχρι τέλους τοῦ πρώ-

του μέρους. Ἡ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου μέρους ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τὸν Χαγάνον — «Ἐν ἐτέρῳ δὲ εἰσβολῇ ἐχειρώσατο πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν...» —, προφανῶς διὰ τὴν σύνδεσιν μὲ τὸ πρῶτον μέρος, ἐν συνεχείᾳ ὁμοῦ; ὁ λόγος μεταπίπτει ἀπὸ τοῦ Χαγάνου εἰς τοὺς Ἀβάρους, ὡς θὰ ἦτο λογικοφανὲς νὰ συμπεράνη τις ἐκ τῆς συνεχείας — «Οἱ δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐφορμήσαντες πολέμῳ ταύτην εἶλον...» — καὶ ὡς ἀναφέρει καὶ τὸ χρονικὸν περαιτέρω.

«Οὕτως οἱ Ἀβαροὶ τὴν Πελοπόννησον κατασχόντες καὶ κατοικήσαντες ἐν αὐτῇ διήρκεσαν ἐπὶ χρόνοις διακοσίοις ὀκτωκαίδεκα μῆτε τῷ τῶν Ρωμαίων βασιλεῖ μῆτε ἐτέρῳ ὑποκείμενοι».

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι φανερὰ ἡ ἀνωμαλία τοῦ κειμένου, διότι ἀναφέρει περὶ τῶν Ἀβάρων ὅτι δὲν ὑπέκειντο ὑπὸ βασιλέα τινά, ἐνῶ ὀλίγον ἀνωτέρω εἶχε κάμει μνείαν περὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν, — «Χαγάνος γὰρ ὁ αὐτῶν ἡγεμὼν...», κατὰ συνέπειαν εἶναι προφανὲς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ συμπληθὴς τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς ἀντικατέστησε μὲ τὸ ὄνομα τῶν Ἀβάρων τὴν ὀνομασίαν ἄλλου λαοῦ, ἐνυπάρχουσαν εἰς τὴν ἀρχικὴν πηγὴν τοῦ μέρους τούτου, ὡς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ ἐκ τοῦ σχολίου Ἀρέθθα, τὸ ὁποῖον τὴν ἀπὸ «βασιλείας Μαυρικίου ἔτους ζ' μέχρι τετάρτου ἔτους Νικηφόρου» κατοχὴν ἀνάγει εἰς τὸ τῶν Σκλαυητῶν ἔθνος — «ἐφυγαδέυθη γὰρ ἦγον μετωκίσθη ὑπὸ τοῦ Σκλαυητῶν ἔθνος πολέμῳ ἐφορμησάντων...» —. Εἶναι ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως ὅτι ὁ συντάκτης τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς προέβη εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὀνόματος τῶν Σκλαυητῶν μὲ τὸ ὄνομα τῶν Ἀβάρων διὰ νὰ συνδέσῃ τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος, τοῦ ὁποίου ἡ πηγὴ ὁμίλει περὶ Σκλαυητῶν, μὲ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συμπληθὲν πρῶτον μέρος, τὸ ὁποῖον διεπραγματεύετο μόνον περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβάρων. Τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ δευτέρου μέρους, εἰς τὴν ὁποίαν διαφεύγει τοῦ συμπληθῆος καὶ τὸ ὄνομα τῶν Σθλαβητῶν :

«Μόνου δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Κορίνθου καὶ μέχρι Μαλέου τοῦ Σθλαβηνοῦ ἔθνος διὰ τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον καθαρυντος...».

Ἡ ὡς ἄνω διαπίστωσις ὅτι κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν ἡ κοινὴ πηγὴ τοῦ σχολίου Ἀρέθθα καὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς τοῦ χρονικοῦ περιωρίζετο εἰς κείμενον ἀντίστοιχον μόνον πρὸς τὸ δεύτερον μέρος αὐτῆς καὶ ὅτι δὲν περιλάμβανε τὸ πρῶτον μέρος τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβάρων, δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ ἐπὶ πλεον τῶν παρατεθεισῶν ἀνωτέρω ἐνδείξεων καὶ διὰ τοῦ ἐξῆς συλλογισμοῦ : Τρία τινὰ ἐνδεχόμενα εἶναι δυνατὰ ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ταύτην πηγὴν σχετικῶς μὲ τὴν μνείαν Ἀβάρων καὶ Σλάβων, ἡ αὐτὴ ἀνεφέρει ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα, ὡς ἰβηρικῆ, ἢ μόνον τοὺς Ἀβάρους, ὡς τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Νικολάου, ἢ μόνον τοὺς Σλάβους, ὡς τὸ σχολίον Ἀρέθθα. Τὸ πρῶτον τῶν ὡς ἄνω ἐνδεχομένων πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ, διότι τότε δὲν εἶναι νοητὸν

πῶς ὁ Ἀρέθας, ὁ ὁποῖος ἀντλεῖ ἐξ αὐτῆς, ὁμιλεῖ μόνον περὶ Σλάβων· πολλῶ μᾶλλον πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ τὸ δεύτερον ἐνδεχόμενον διὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω λόγον καὶ προσέτι διότι τότε δὲν ἐξηγεῖται πῶς καὶ ἡ ἰβηρικὴ παραλλαγή κάμνει μνεῖαν καὶ Σλάβων. Κατ' ἀνάγκην λοιπόν, κατόπιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἄλλων δύο, ἀληθεύει τὸ τρίτον ἐνδεχόμενον, ἧτοι ἡ κοινὴ πηγὴ ὁμιλεῖ μόνον περὶ Σλάβων, ἐν τοιαύτῃ ὁμῶς περιπτώσει ἀφ' ἑαυτοῦ προκύπτει ὅτι ἔλειπεν ἐξ αὐτῆς τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβάρων, διότι δὲν θὰ εἶχε πλέον θέσιν.

Ἡ σημασία τοῦ ὡς ἄνω συμπεράσματος ἔγκειται, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸ ὅτι ἡ πληροφορία περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη βαρβαρικῆς κατοχῆς ἀποσπᾶται οὕτω ἀπὸ πιθανῆν ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ χρονικοῦ καὶ ἐκ τοῦ σχετικοῦ χωρίου τοῦ Εὐαγγρίου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται καὶ ὀνομαστικῶς ὡς μία ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ μέρους τούτου τοῦ χρονικοῦ, καὶ ἀποκτᾶ ἀνθυπόστατον ὕπαρξιν. Ἡ ἐκ τοῦ Εὐαγγρίου ἄμεσος προέλευσις τῆς εἰδήσεως, ὡς ὑπεστήριξε πρῶτος ὁ Παπαρρηγόπουλος, δύναται οὕτω ν' ἀποκλεισθῇ, χωρὶς νὰ συνεπάγεται ὁμῶς τοῦτο κατ' ἀνάγκην καὶ τὸν ἀποκλεισμόν τῆς μέσῃ ἐτέρου τινος κειμένου ἐμμέσου προελεύσεως τῆς εἰδήσεως ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου τοῦ συγγραφέως τούτου.

Ἡ κοινὴ πηγὴ τοῦ σχολίου Ἀρέθα καὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς ὑπῆρξε πιθανῶς, ὡς εἰκάζεται, ἀναφορὰ τις τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν, ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', περὶ ἐπικυρώσεως τῆς προαγωγῆς τῶν Πατρῶν εἰς μητροπολιν. Ἡ εἴδησις περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη βαρβαρικῆς κατοχῆς ὑπῆρχε ἀσφαλῶς εἰς τὴν κοινὴν πηγὴν ταύτην τοῦ σχολίου Ἀρέθα καὶ τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς. Πόθεν ὁμῶς ἦντλησεν ταύτην ὁ συντάκτης; Πιθανὸν παρέλαβε ταύτην, ὡς ἐξεφράσαμεν ἤδη τὴν ὑπόθεσιν, ἐξ ἄλλου τινὸς κειμένου συναξαριστικῆς μορφῆς, ἀναφερομένου εἰς τὴν πρὸ τῶν Πατρῶν ἦτταν τῶν Σλάβων καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἀποστόλου, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐνδεχομένως ἦντλησε ὡσαύτως, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ ὁ Πορφυρογέννητος. Δὲν ἀποκλείεται ἐπίσης καὶ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ συνεδύασε ταύτην ὁ ἴδιος ἀντλήσας ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως καὶ στηριχθεὶς καὶ εἰς ἐκκλησιαστικὴν τινα ἀναγραφὴν περὶ σλαβικῆς ἐπιδρομῆς εἰς Πελοπόννησον ἐπὶ Μαυρικίου¹ ἢ καὶ εἰς τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ Εὐαγγρίου καὶ συναγαγὼν ἐξ αὐτῶν ὅτι ἔκτοτε ἔλαβε ἀρχὴν ἢ εἰς Πελοπόννησον ἐγκατάστασις τῶν Σλάβων. Ἐὰν τὴν εἴδησιν, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, παρέλαβεν ἐκ συναξαρίου, ἐνδεχομένως τότε ὁ συντάκτης τούτου, ἀντλήσας αὐτὸς ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως, συνήγαγε ταύτην καὶ βάσει πληροφοριῶν ἄλλου παλαιότερου συναξαρίου,

1. Παράβαλε τὴν πληροφορίαν τοῦ Σύρου χρονογράφου Μιχαὴλ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος περὶ λαφυραγωγίας τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Σλάβων, ἐπὶ Μαυρικίου. Βλέπε Tafrales Thessalonique des Origines au XIV siècle, σελ. 105 ὅπου καταχωρεῖται τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα τῆς χρονογραφίας τοῦ Μιχαὴλ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει.

πιθανῶς τοῦ Βιβλίου Θαυμάτων τοῦ ἁγίου Δημητρίου¹, ἢ βάσει ἀναγραφῆς τινος τῆς ἐκκλησίας Πατρῶν ἢ βάσει τοῦ γνωστοῦ χωρίου τοῦ Εὐαγγελίου. Τὴν πιθανὴν συνάφειαν τοῦ κειμένου τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς πρὸς τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἢ ὁποῖα εἰς σημεῖα τινα ἐπεκτείνεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φρασευτικὴν διατύπωσιν, θέλωμεν διερευνήσει κατωτέρω κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων πηγῶν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ χρονικοῦ.

11. Ἡ μέχρι τοῦδε ἐξέτασις τῶν πηγῶν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς παρὰ τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν ἐπροχώρησε μόνον μέχρι τῆς ὑποδείξεως ὡς τοιαύτης τῆς ὑποτιθεμένης ἀναφορᾶς μητροπολίτου τινος τῶν Πατρῶν, ἄποψις τὴν ὁποῖαν ὑπεστήριξαν κυρίως οἱ Βέης καὶ Κυριακίδης. Ἡ ἀρχικὴ αὕτη πηγὴ, μὴ διασωθεῖσα μέχρις ἡμῶν ἢ μὴ ἀνευρεθεῖσα μέχρι σήμερον ὑπῆρξε προφανῶς καὶ ἡ πηγὴ τοῦ σχολίου Ἄρεθᾶ. Ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ τελευταίου τούτου ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὸ κείμενον τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συναγάγη τις πληροφορίας τινὰς περὶ ταύτης. Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ σχόλιον παρουσιάζεται ὡς σύντμησις τοῦ κειμένου αὐτῆς, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν παρουσιαζομένων εἰς αὐτὸ συντακτικῶν ἀνωμαλιῶν. Εἶδομεν προσέτι τὴν στάσιν τὴν ὁποῖαν τηρεῖ ἑκάτερον τῶν κειμένων τούτων ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν συμβάντων τῆς Πελοποννήσου εἰς τοὺς Σλάβους ἢ τοὺς Ἀβάρους ἢ καὶ ἀμφοτέρους καὶ τὴν πιθανὴν στάσιν τὴν ὁποῖαν ἐτήρει ἐπὶ τοῦ κειμένου ἢ κοινῇ πηγῇ. Ἀπομένει νὰ ὑποδείξωμεν ὄρισμένας ἄλλας διαφορὰς, τῆς ὁποίας παρουσιάζουν τὰ δύο κείμενα καὶ νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸν καθορισμὸν τῆς εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα στάσεως τῆς κοινῆς πηγῆς :

Τὸ σχόλιον Ἄρεθᾶ ἀναφέρει ὅτι τὸ πόλισμα τῶν Πατρῶν μετωκίσθη «ὑπὸ τοῦ Σκλαυηνῶν ἔθνος πολέμῳ ἐφορμησάντων Θεσσαλίᾳ τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρῃ καὶ προσέτι Αἰνιάσι τε καὶ Λοκοροῖς ἀμφοτέροις Ἐπικνημιδίους τε καὶ Ὀζόλαις καὶ δὴ καὶ τῇ παλαιᾷ Ἡλείῳ καὶ Ἀττικῇ καὶ Πελοποννήσῳ . . . ». Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ ἰβηριτικὴ παραλλαγή φαίνεται συντομωτέρα. Τὸ δεύτερον μέρος ἀρχίζει ὡς ἑξῆς :

« Ἐν ἑτεροῖς δε εἰσβολῇ ἐχειρώσατο πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν, καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν τὴν τε παλαιὰν Ἡπειρον καὶ Ἀττικὴν καὶ Εὐβοίαν. Οἱ δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐφορμήσαντες πολέμῳ ταύτην εἶλον . . . ». [Συνεχίζεται]

1. Τὰ Βιβλία Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὁμιλοῦν περὶ ἀβαρικῶν καὶ σλαβικῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ Μαυρικίου ἐν συνεχείᾳ κάμνουν μνεῖαν καὶ ἑτέρας, καθαρῶς σλαβικῆς, πιθανῶς ἐπὶ Ἡρακλείου, χωρὶς ὅμως νὰ μνημονεύουν τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου. Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη ἐπεξετάθη μέχρις Ἀχαΐας, ὑπὸ τὴν εὐρύτεραν πάντως ἔννοιαν τοῦ ὄρου περιλαμβάνουσαν πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐκτὸς τῆς Θεσσαλίας, συνεπῶς καὶ τὴν Πελοπόννησον. Βλέπε Migne, Patrologia Graeca, τομ. 116 στ. 1325.—Ὁ μητροπολίτης Πατρῶν, ἢ ὁ συντάκτης τοῦ συναξαρίου παραπληνεύει ἐνδεχομένως ἐκ τῆς ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐπὶ Μαυρικίου ἐπιδρομῶν παραθέσεως καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἐπὶ Ἡρακλείου ἐπιδρομῆν ταύτην εἰδήσεων, ἀνήγαγε καὶ ταύτας εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μαυρικίου.